DEDDF IAITH ARWYDDION PRYDAIN (CYMRU) 2026

NODIADAU ESBONIADOL

CYFLWYNIAD

1. Mae'r Nodiadau Esboniadol hyn ar gyfer Deddf Iaith Arwyddion Prydain (Cymru) 2026 ("y Ddeddf") a basiwyd gan Senedd Cymru ar 11 Mawrth 2026 ac a gafodd y Cydsyniad Brenhinol ar 27 Ebrill 2026. Fe'u lluniwyd gan Lywodraeth Cymru ar ran Mark Isherwood AS, yr Aelod sy'n Gyfrifol am y Bil, er mwyn cynorthwyo'r sawl sy'n darllen y Ddeddf. Mae'r Nodiadau Esboniadol yn ymwneud â'r Ddeddf fel y cafodd y Cydsyniad Brenhinol.[1] Dylid eu darllen ar y cyd â'r Ddeddf ond nid ydynt yn rhan ohoni.

TROSOLWG CYFFREDINOL O'R DDEDDF

2. Iaith Arwyddion Prydain ("IAP") yw iaith gyntaf neu ddewis iaith llawer o arwyddwyr IAP byddar yn y DU. Yn debyg i'r Gymraeg a'r Saesneg, mae gan IAP ei gramadeg, ei geirfa a'i strwythur ieithyddol ei hun. Mae'n cynnwys ffurf weledol ar IAP, a ffurf gyffyrddol a ddefnyddir gan rai pobl ddallfyddar. Nod y Ddeddf yw hybu'r defnydd o IAP yng Nghymru. Mae'r Ddeddf yn gwneud hynny drwy osod dyletswyddau newydd amrywiol ar Weinidogion Cymru ac ar gyrff cyhoeddus penodol.

3. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru hybu a hwyluso'r defnydd o IAP ac, er mwyn bodloni'r gofyniad hwnnw, mae'n ei gwneud yn ofynnol iddynt lunio strategaeth IAP genedlaethol sy'n disgrifio sut y maent eu hunain yn bwriadu hybu a hwyluso'r defnydd o IAP, a sut y maent yn bwriadu annog cyrff cyhoeddus penodol i wneud hynny. Rhaid i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau i'r cyrff cyhoeddus hynny ynghylch hybu a hwyluso'r defnydd o IAP. Rhaid i Weinidogion Cymru hefyd benodi rhywun yn gynghorydd IAP iddynt, ynghyd â phanel o bobl i gynorthwyo'r cynghorydd.

4. Mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus penodol a restrir yn y Ddeddf lunio cynlluniau sy'n disgrifio sut y maent yn bwriadu hybu a hwyluso'r defnydd o IAP.

5. Mae'n ofynnol i Weinidogion Cymru a'r cyrff cyhoeddus rhestredig adrodd ar y cynnydd a wnaed.

6. Mae 12 o adrannau ac un Atodlen i'r Ddeddf.

---

[1] Gellir canfod newidiadau sydd wedi eu gwneud i'r Ddeddf ers iddi gael y Cydsyniad Brenhinol drwy ddefnyddio'r cyfleuster "Newidiadau i Ddeddfwriaeth" yn *www.legislation.gov.uk/cy/changes*.

SYLWEBAETH AR ADRANNAU

Adran 1 – Iaith Arwyddion Prydain

7. O ganlyniad i adran 1, mae cyfeiriadau at "IAP" yn y Ddeddf yn gyfeiriadau at ffurfiau gweledol a chyffyrddol Iaith Arwyddion Prydain, ac eithrio'r canlynol:
    a. darpariaethau amrywiol sy'n ei gwneud yn ofynnol i ddogfennau gael eu rhoi ar gael yn IAP, a
    b. gofynion yr Atodlen o ran sgiliau a phrofiad y cynghorydd IAP.

8. O ganlyniad i'r eithriadau hyn:
    - pan fo'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i ddogfen gael ei rhoi ar gael yn IAP, mae hyn yn golygu'r ffurf weledol yn unig (am fod natur IAP gyffyrddol yn golygu na ellir ei chyhoeddi), a
    - nid yw ond yn ofynnol i Weinidogion Cymru eu bodloni eu hunain bod y person a benodir yn gynghorydd IAP (gweler paragraff 25 isod) yn gallu cyfathrebu'n effeithiol yn *ffurf weledol* IAP ac yn ei defnyddio, a bod ganddo brofiad personol o'r ffurf honno (felly, er y caiff Gweinidogion Cymru benodi rhywun y mae ei sgiliau cyfathrebu a'i brofiad yn ymwneud â'r ffurf gyffyrddol hefyd, ni fydd hynny'n hanfodol).

Adran 2 – Dyletswydd Gweinidogion Cymru i hybu IAP

9. Mae adran 2 yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i hybu a hwyluso'r defnydd o IAP.

Adran 3 – Strategaeth IAP genedlaethol

10. Mae is-adran (1) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru lunio strategaeth genedlaethol er mwyn cyflawni eu dyletswydd i hybu a hwyluso'r defnydd o IAP.

11. Rhaid i'r strategaeth ddisgrifio, yn gyntaf, sut y mae Gweinidogion Cymru yn bwriadu hybu a hwyluso'r defnydd o IAP wrth arfer eu swyddogaethau eu hunain (is-adran (2)(a)(i)) ac, yn ail, sut y maent yn bwriadu annog cyrff cyhoeddus penodol i wneud yr un peth (is-adran (2)(a)(ii)). Mae adran 9 yn rhestru'r cyrff cyhoeddus hynny (y cyfeirir atynt yn y Nodiadau Esboniadol hyn fel "cyrff cyhoeddus rhestredig").

12. O ganlyniad i is-adran (2)(b), rhaid i'r strategaeth IAP gynnwys targedau i gynyddu neu gynnal:
    a. niferoedd y cyfieithwyr a'r dehonglwyr IAP sydd ar gael at ddiben arfer swyddogaethau Gweinidogion Cymru, a swyddogaethau'r cyrff cyhoeddus rhestredig, a
    b. niferoedd y personau sydd ar gael at ddiben addysgu ac asesu'r cyfieithwyr a'r dehonglwyr hynny.

13. Mae is-adran (2)(c) yn ei gwneud yn ofynnol i'r strategaeth nodi pa wybodaeth ynghylch y defnydd o IAP yng Nghymru a gafwyd ac a ystyriwyd at ddiben llunio'r strategaeth IAP.

14. Rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi'r strategaeth o fewn 18 mis sy'n dechrau â'r diwrnod drannoeth y dyddiad y daw'r Ddeddf i rym (is-adran (3)(a)), a'i hadolygu o leiaf unwaith bob chwe blynedd (is-adran (3)(b)). Rhaid gosod y strategaeth (gan gynnwys unrhyw fersiynau diwygiedig ohoni) gerbron Senedd Cymru (is-adran (4)(a)) a rhaid ei rhoi ar gael yn IAP (is-adran (4)(b)).

15. Mae is-adrannau (5) a (6) yn nodi sut, a phryd, y mae rhaid i Weinidogion Cymru gynnwys personau penodol yn y broses o lunio'r strategaeth.

Adran 4 – Canllawiau IAP

16. Mae is-adran (1) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau i'r cyrff cyhoeddus rhestredig ynghylch sut y cânt hybu a hwyluso'r defnydd o IAP wrth arfer eu swyddogaethau.

17. Rhaid i Weinidogion Cymru ddyroddi'r canllawiau heb fod yn hwyrach na'r dyddiad y cyhoeddir y strategaeth IAP (is-adran (2)(a)) a chânt ddyroddi canllawiau diwygiedig ar unrhyw adeg (is-adran (2)(b)).

18. Rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi'r canllawiau (is-adran (3)(a)) a sicrhau eu bod ar gael yn IAP (is-adran (3)(b)).

19. Mae is-adran (4) yn nodi â phwy y mae rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori cyn dyroddi'r canllawiau.

Adran 5 – Cynlluniau IAP

20. Mae adran 5(1) yn ei gwneud yn ofynnol i'r cyrff cyhoeddus rhestredig lunio a chyhoeddi cynlluniau sy'n disgrifio sut y maent yn bwriadu hybu a hwyluso'r defnydd o IAP wrth arfer eu swyddogaethau a sut y maent yn bwriadu dilyn y canllawiau a ddyroddir gan Weinidogion Cymru. Rhaid i'r cynlluniau hefyd gynnwys unrhyw wybodaeth arall y caiff Gweinidogion Cymru ei rhagnodi drwy reoliadau (is-adran (1)(c)).

21. Mae is-adran (2) yn ei gwneud yn ofynnol i'r cyrff cyhoeddus rhestredig gyhoeddi eu cynlluniau o fewn 12 mis sy'n dechrau â'r diwrnod ar ôl i'r strategaeth IAP genedlaethol gael ei chyhoeddi.

22. Rhaid i gorff cyhoeddus rhestredig adolygu ei gynllun os yw'n cael ei gyfarwyddo i wneud hynny gan Weinidogion Cymru (is-adran (3)(a)) neu os yw Gweinidogion Cymru yn diwygio'r strategaeth IAP genedlaethol (is-adran (3)(b)). Ac os yw corff cyhoeddus rhestredig yn penderfynu diwygio ei gynllun yn dilyn adolygiad, rhaid iddo gyhoeddi'r fersiwn ddiwygiedig (is-adran (5)).

23. Mae is-adrannau (6) a (7) yn nodi sut, a phryd, y mae rhaid i'r cyrff cyhoeddus rhestredig gynnwys personau penodol yn y broses o lunio'r cynlluniau.

24. Rhaid i'r cyrff cyhoeddus rhestredig sicrhau bod eu cynlluniau'n cael eu rhoi ar gael yn IAP a'u hanfon at Weinidogion Cymru (is-adran (8))

Adran 6 – Y cynghorydd IAP

25. Mae is-adran (1) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru benodi cynghorydd IAP ac aelodau panel i gynorthwyo'r cynghorydd.

26. Caiff y cynghorydd ddarparu gwybodaeth a chyngor i Weinidogion Cymru ynghylch swyddogaethau Gweinidogion Cymru o dan y Ddeddf (a rhaid iddo wneud hynny os gofynnir iddo gan Weinidogion Cymru). A, chyhyd â bod Gweinidogion Cymru yn cytuno i hyn, caiff y cynghorydd hefyd ddarparu gwybodaeth neu gyngor i unrhyw berson arall mewn perthynas â hybu a hwyluso'r defnydd o IAP yng Nghymru.

27. Rhaid i Weinidogion Cymru wneud y canlynol hefyd:
    a. cynnwys y cynghorydd wrth lunio'r strategaeth IAP genedlaethol (gweler adran 3(5)(a));
    b. ymgynghori â'r cynghorydd cyn dyroddi canllawiau IAP (gweler adran 4(4)(a));
    c. ymgynghori â'r cynghorydd ynghylch adroddiadau cynnydd Gweinidogion Cymru (gweler adran 8(6)(a)); a
    d. ymgynghori â'r cynghorydd cyn gwneud rheoliadau sy'n newid pa gyrff sy'n "cyrff cyhoeddus rhestredig" (ac sydd felly â dyletswyddau wedi eu rhoi arnynt gan y Ddeddf hon) (gweler adran 9(3)(a)).

28. Mae is-adran (7) yn cyflwyno Atodlen sy'n gwneud darpariaeth bellach ynghylch y cynghorydd IAP a'r panel, gan gynnwys:
    a. gofyniad bod Gweinidogion Cymru wedi eu bodloni bod y person a benodir yn gynghorydd yn gallu cyfathrebu'n effeithiol yn IAP a bod ganddo ddealltwriaeth bersonol briodol o brofiadau arwyddwyr IAP (a gofyniad bod Gweinidogion Cymru yn ceisio cyngor arwyddwr IAP yn hyn o beth);
    b. darpariaethau ynghylch y cyfleusterau y gellir eu rhoi ar gael i'r cynghorydd, ac ynghylch cydnabyddiaeth ariannol y cynghorydd ac aelodau'r panel.

Adran 7 – Adroddiadau gan gyrff cyhoeddus rhestredig

29. Mae is-adran (1) yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus rhestredig gyhoeddi adroddiadau sy'n manylu ar yr hyn y maent wedi ei wneud i weithredu eu cynlluniau IAP (gweler adran 5) ac, os nad ydynt wedi gweithredu rhywbeth, sy'n esbonio pam nad ydynt wedi gwneud hynny.

30. Rhaid cyhoeddi'r adroddiadau o fewn 12 mis sy'n dechrau â'r diwrnod ar ôl i'r corff cyhoeddus rhestredig gyhoeddi ei gynllun o dan adran 5; rhaid eu rhoi ar gael yn IAP a rhaid eu hanfon at Weinidogion Cymru (is-adran (2)).

Adran 8 – Adroddiadau gan Weinidogion Cymru

31. Rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi adroddiad sy'n asesu'r cynnydd a wnaed o ran hybu a hwyluso'r defnydd o IAP yn unol â'r Ddeddf (is-adran (1)). Bydd hyn yn cynnwys asesu'r hyn y mae Gweinidogion Cymru wedi ei wneud yn unol â'u dyletswyddau o dan y Ddeddf a hefyd y cynnydd a wnaed yn unol â'r Ddeddf yn fwy cyffredinol.

32. Rhaid i'r adroddiad gynnwys esboniad o'r ystyriaeth y mae Gweinidogion Cymru wedi ei rhoi ynghylch a ddylid newid pa gyrff sy'n "cyrff cyhoeddus rhestredig" at ddibenion y Ddeddf (is-adran (5)).

33. At ddiben llunio'r adroddiad, rhaid i Weinidogion Cymru gael gwybodaeth briodol ynghylch y defnydd o IAP yng Nghymru yn ddigon rheolaidd i'w galluogi i asesu cynnydd (is-adran (2)), a chânt ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus rhestredig ddarparu gwybodaeth iddynt (is-adran (4)).

34. Rhaid cyhoeddi'r adroddiad o leiaf unwaith ym mhob cyfnod o dair blynedd sy'n dechrau â'r diwrnod ar ôl i'r strategaeth IAP gael ei chyhoeddi (is-adran (3)(a)). Rhaid iddo gael ei osod gerbron Senedd Cymru (is-adran (3)(b)) a chael ei roi ar gael yn IAP (is-adran (3)(c)).

35. Mae is-adran (6) yn nodi'r personau y mae rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori â hwy wrth lunio'r adroddiad.

Adran 9 – Ystyr "corff cyhoeddus rhestredig"

36. Mae is-adran (1) yn nodi'r "cyrff cyhoeddus rhestredig" y mae dyletswyddau amrywiol a ddisgrifir yn y Nodiadau Esboniadol hyn yn gymwys iddynt. Caiff Gweinidogion Cymru wneud rheoliadau sy'n newid pa gyrff sydd ar y rhestr hon (is-adran (2)) a rhaid iddynt ymgynghori â phersonau perthnasol (is-adran (3)) cyn gwneud unrhyw newidiadau.

Adran 10 – Rheoliadau

37. Mae adran 10 yn nodi sut y mae pwerau i wneud rheoliadau o dan y Ddeddf (o dan adrannau 5(1)(c) a 9(2)) i gael eu harfer a'r weithdrefn berthnasol gan Senedd Cymru sydd i'w dilyn wrth wneud y rheoliadau hynny. Ar gyfer rheoliadau a wneir o dan adran 5(1)(c), gweithdrefn annilysu'r Senedd fydd y weithdrefn berthnasol (sy'n golygu bod yr offeryn statudol sy'n cynnwys y rheoliadau yn dod yn gyfraith pan gaiff ei wneud ond gall Senedd Cymru ei annilysu), ac ar gyfer rheoliadau a wneir o dan adran 9(2), gweithdrefn gymeradwyo'r Senedd fydd y weithdrefn berthnasol (sy'n golygu na fydd yr offeryn sy'n eu cynnwys ond yn dod yn gyfraith os yw'n cael ei gymeradwyo drwy bleidlais yn Senedd Cymru).

Adran 11 – Dod i rym

38. Mae adran 11 yn darparu y daw'r Ddeddf gyfan i rym drannoeth y diwrnod y caiff y Cydsyniad Brenhinol.

Adran 12 – Enw byr

39. Mae adran 12 yn nodi enw byr y Ddeddf, y caniateir ei ddefnyddio wrth enwi'r Ddeddf ac wrth gyfeirio ati. Caniateir defnyddio naill ai enw Cymraeg neu enw Saesneg y Ddeddf, gan gynnwys fel cyfeiriad mewn deddfiadau eraill.

Yr Atodlen – Y cynghorydd IAP

40. Gweler paragraff 28 o'r Nodiadau Esboniadol hyn.

COFNOD Y TRAFODION YN SENEDD CYMRU

41. Mae'r tabl a ganlyn yn nodi'r dyddiadau ar gyfer pob cyfnod o hynt y Ddeddf drwy'r Senedd. Gellir cael Cofnod y Trafodion a rhagor o wybodaeth am hynt y Ddeddf hon ar wefan y Senedd yn: Deddf Iaith Arwyddion Prydain (Cymru)

Cyfnod	**Dyddiad**
Cyflwynwyd	14 Gorffennaf 2025
Cyfnod 1 – Dadl	17 Rhagfyr 2025
Cyfnod 2 Pwyllgor Craffu – ystyried y gwelliannau	26 Ionawr 2026
Cyfnod 3 Cyfarfod Llawn – ystyried y gwelliannau	4 Mawrth 2026
Cyfnod 4 Cymeradwywyd gan y Senedd	11 Mawrth 2026
Y Cydsyniad Brenhinol	27 Ebrill 2026